

еволюції природи і місце людини в цій системі відношень. Тому важливим є послідовність викладення шкільного матеріалу, але в тісній взаємодії отриманих знань і перспектив укладення програми і темпу накопичення інформації. Такий підхід має методично забезпечити спеціальних знань від молодших класів до старших з метою нерозривності і цілісності.

Під час вивчення компонентів геоморфології у складі географічної освіти, слід звертати увагу на вікові особливості запам'ятовування нової інформації і вивчення складних і нових термінів.

Важливо також звертати велику увагу на організацію активної пізнавальної діяльності учнів, а саме: застосування проблемного навчання, організація самостійної роботи, розв'язування пізнавальних завдань, акцент на розвиток критичного мислення та креативності, упровадження проектних технологій та ін.

Використана література:

1. Булгаков В.П. Принципи використання геоморфологічних понять у процесі навчання фізичної географії в основній школі / В.П. Булгаков // Проблеми сучасного підручника. – 2016. – Вип. 16. – С. 38-45. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psp_2016_16_5.
2. Капіруліна С.Л. Міжпредметні зв'язки як складова шкільної географічної освіти / С.Л. Капіруліна, М.О. Кобзар // Проблеми безперервної географічної освіти і картографії. – 2010. – Вип. 12. – С. 72-77. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pbgo_2010_12_16.
3. Кіктева А. Формування екологічної компетентності студентів вищих навчальних закладів І-II рівня акредитації в рамках гурткової роботи / А Кіктева // Наукові записки. – Випуск 11. – Серія : Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. Частина 4. – Кропивницький : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2017 – 206 с.
4. Кобернік С.Г. Цільові аспекти географічної освіти у 6-8 класах за програмами 12-річної школи / С.Г. Кобернік // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Випуск 50. – Частина 1. – Херсон : Видавництво ХДУ, 2008. – С. 172-180.
5. Надтока В.О. Формування системи гідрологічних понять у шкільних фізико-географічних курсах / В.О. Надтока // Проблеми сучасного підручника. – 2014. – Вип. 14. – С. 476-484. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psp_2014_14_55.

Булгаков В.П., Баштовая М.А.

ОТДЕЛЬНЫЕ МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ИЗУЧЕНИЯ ГЕОМОРФОЛОГИЧЕСКОЙ СОСТАВЛЯЮЩЕЙ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ В ОСНОВНОЙ ШКОЛЕ

В статье рассмотрена важность изучения природной среды в основной школе, указано каким образом формируется личность ребенка в условиях связи с природой. Обоснована необходимость закладки у детей экологического сознания и бережного отношения к окружающей природной среде. Приведены методические подходы, которые целесообразно использовать учителю при изучении геоморфологической составляющей окружающей природной среды.

Ключевые слова: геоморфология, методы, природная среда, учитель.

Bulgakov V.P., Bashtova M.O.

SPECIFIC METHODOLOGICAL ASPECTS OF THE STUDY OF GEOMORPHOLOGICAL COMPOSITION OF NATURAL ENVIRONMENT IN THE BASIC SCHOOL

In the article importance of study of natural environment at basic school is considered, it is indicated how personality of child is formed through copulas with nature is considered. The necessity of gobbing for the children of ecological consciousness and careful attitude toward a natural environment is grounded. Methodical approaches which it is expedient to use a teacher during the study of geomorfologichnoy constituent of natural environment are resulted.

Key words: geomorphology, methods, natural environment, teacher.

Подано до редакції 04.04.2018.

Рекомендовано до друку канд.пед.наук В.С.Яценком

УДК 37.018.34:78

© 2017

Гопка О.М.

КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ СФОРМОВАНОСТІ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ УЧНІВ-ВОКАЛІСТІВ

У статті представлено результати констатувального дослідження стану сформованості творчого потенціалу учнів-вокалістів, які навчаються у класі сольного співу спеціалізованих позашкільних закладах мистецької освіти – його розроблену критеріально-рівневу базу та отримані емпіричні дані, які засвідчують реалії даної проблеми педагогічної теорії та практики.

Ключові слова: учні-вокалісти, творчий потенціал, навчання вокалу, спеціалізовані позашкільні заклади мистецької освіти.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Перехід українського суспільства до нового етапу реалізації освітньої політики держави – формування нової якості людини – освіченої, вихованої, культурної – зумовлює необхідність суттєвого збагачення творчого потенціалу й духовної культури як нації загалом, так і формуванні творчих якостей особистості зокрема, здатної до самоосвіти й саморозвитку, спроможної приймати нестандартні рішення й творчо мислити [1]. Особлива роль у вирішенні цих завдань належить активному залученню учнівської молоді до оволодіння музично-виконавською діяльністю у процесі навчання вокалу у

спеціалізованих позашкільних закладах мистецької освіти, де накопичено багатий досвід професійних музично-художніх шкіл у галузі виконавської, музично-теоретичної, музикознавчої підготовки, основними завданнями яких є: вільний розвиток творчої особистості; навчання дітей, підлітків, різних видів мистецтва; створення умов для творчого, інтелектуального і духовного розвитку; задоволення потреб у професійному самовизначенні і творчій самореалізації. Проте успішному вирішенню цих завдань заважає недостатня науково-методична база щодо сформованості творчого потенціалу учнів-вокалістів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Проблема виховання та навчання підростаючого покоління в системі позашкільної освіти розглядалася в працях видатних педагогів – К. Ушинського, А. Макаренка, С. Русової, В. Сухомлинського, С. Шацького, П. Блонського та ін. Пошуку дієвих шляхів творчого розвитку дітей і молоді присвячені дослідження В.Андресва, І. Бега, Л.Виготського І.Якиманської та ін. Теоретико-методичні основи вокального навчання дітей різнобічно розкриваються у публікаціях В. Багадурової, Н. Добровольської, О. Гембицької, А. Болгарського, Г. Стулової, Ю. Юцевич, Н. Шпіллер, Т. Каченко, Л. Каменська, Л. Гавриленко, та ін., у яких висвітлено науково-теоретичні засади, що сприяють розгортанню та зростанню творчих сутнісних сил людини (В. Андреев, С. Ковальов, А. Кочетов, Л. Рувинський та ін.), формування культури та творчого потенціалу особистості (В. Мазін, Н. Сегеда та ін. Окремі аспекти проблеми розвитку творчого потенціалу підлітків у процесі навчання вокалу у дитячих музичних школах та студіях висвітлюються у науковому доробку І. Зязюна, В. Разумного, І. Карпенко, Н. Миропольської, Л. Ковалю, В. Бутенко, Л. Дмитрієва Н. Можайкіної та ін. Проте, все ще залишається недостатньо вивченими питання вибору критеріїв, показників для виявлення рівнів сформованості творчого потенціалу учнів-вокалістів.

Формулювання цілей статті... Мета статті полягає у визначенні та обґрунтуванні критеріїв, показників і проектуванні рівнів сформованості творчого потенціалу учнів-вокалістів.

Виклад основного матеріалу дослідження... Досліджуючи проблему формування творчого потенціалу підлітків у процесі вокального навчання у ПМНЗ, необхідно було з'ясувати реальний стан сформованості цього особистісного утворення учнів-вокалістів, для чого було розроблено відповідну критеріально-рівневу базу.

Критерій (від грец. *kriterion* – засіб судження, мірило) – це "мірило достовірності людських знань, їхньої відповідності об'єктивній дійсності" [3]. Термін "критерій" щодо психолого-педагогічних явищ застосовується у значенні вибору об'єктивної ознаки, на основі якої виробляється порівняльна оцінка чи класифікація досліджуваних процесів і факторів, при цьому рівень виявлення, якісна сформованість, визначеність критерію виражається в показниках [3]. У науково-педагогічній літературі поняття «критерій» тісно пов'язане із поняттям «показник», який розуміють як комплекс властивостей і характеристик, які описують найбільш значні особливості об'єкта або процесу. При цьому розрізняють кількісні показники, які фіксують наявність чи відсутність якої-небудь властивості, та якісні показники, які фіксують міру вираженості чи розвитку властивості. Іноді під показниками розуміють якісні або кількісні характеристики сформованості того або іншого критерію [3].

Критерії та показники як дослідницький інструментарій активно застосовуються у процесі оцінювання, визначення, класифікації, діагностування педагогічних явищ на основі загальнонаукових принципів послідовності, наступності, системності.

Обираючи систему критеріїв та показників вивчення стану сформованості творчого потенціалу учнів-вокалістів, ми виходили із витлумачення означеної дефініції творчого як складного індивідуалізованого особистісного утворення, що зумовлює можливість підлітків, які навчаються вокалу, виявляти нестандартність й оригінальність сприймання, виконання та імпровізації музичних образів вокальних творів, структурними складовими якого було визначено мотиваційно-ціннісний, когнітивно-інтелектуальний, емоційно-почуттєвий, операційно-діяльнісний компоненти. На основі цього були визначені відповідні покомпонентні критерії, а також їх показники й індикатори. При цьому ми виходили із розуміння того, що критерії повинні розкриватись через якісні ознаки, а також вони повинні відбивати динаміку якості, що вивчається у часі та певному культурно-педагогічному просторі та відповідати загальнонауковими принципами аналізу педагогічних явищ, що передбачають послідовність, наступність, системність музично-виховного процесу [2].

Аналіз психолого-педагогічної літератури [2; 4; 5; 6] дозволив виокремити наступні критерії оцінки творчого потенціалу учнів-вокалістів: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-інтелектуальний, емоційно-почуттєвий, операційно-діяльнісний. Співвідношення обраних у дослідженні критеріїв та показників вивчення сформованості творчого потенціалу учнів-вокалістів комплексно відображено у табл.1.

Спираючись на виокремлені критерії та їх показники, ми виділили три основних рівня сформованості творчого потенціалу учнів-вокалістів – високий, середній та низький.

Критерії та показники сформованості творчого потенціалу учнів-вокалістів

Критерії	Показники (з індикаторами)
Мотиваційно-ціннісний	<ul style="list-style-type: none"> • внутрішня мотивація учнів до спілкування з музичним мистецтвом; • інтерес до занять із сольного співу, концертної виступів, процесу вокальної творчості; • музичний смак та оцінні судження щодо художньо-естетичної цінності вокального твору
Когнітивно-інтелектуальний	<ul style="list-style-type: none"> • музично-естетична ерудиція (повнота, системність, усвідомленість засвоєних знань); • музичний тезаурус (володіння учнями-вокалістами понятійною основою інтонаційно-образної "мови" музичного мистецтва вокалу); • розвиненість музично-творчого мислення; • інтелектуальна ініціатива у вокальній творчості
Емоційно-почуттєвий	<ul style="list-style-type: none"> • емоційний відгук на художні образи вокального твору; • емоційна виразність сольного співу; • естетичні переживання музичних образів; • уява та фантазія у вокальній творчості (оригінальність, яскравість, індивідуальна своєрідність)
Операційно-діяльнісний	<ul style="list-style-type: none"> • вокальні уміння та навички; • володіння вокальною технікою (виконання у високій співацькій форманті, тембрально збагачене, виразне, текстуально вірне, стилістично достовірне тощо); • здатність до створення власної виконавської інтерпретації вокального твору за допомогою інтелектуального та емоційного осмислення музичного матеріалу; • здатність до вокальної імпровізації.

Високий рівень сформованості творчого потенціалу учнів-вокалістів відрізняється гармонійністю розвитку всіх його складових, зацікавленим ставленням підлітків до оволодіння вокальним виконавством, оптимальним мотиваційним комплексом власного творчого зростання та яскраво вираженим прагненням досягти вершин майстерності, творчості у вокальній діяльності. Такі учні-вокалісти демонструють ґрунтовні й системні знання у різних напрямках музичного мистецтва, що набувають глибокого особистісного сенсу, мають багатий тезаурус, який повноцінно і творчо використовують при історико-стильовому аналізі вокальних творів; з ініціативою займаються самоосвітою й беруть активну участь у позакласних видах діяльності (концерти, конкурси); виявляють схильність до творчих роздумів і здатність до постійного глибокого самоаналізу власних творчих можливостей та продуктивного їх розвитку й удосконалення. Цим учням притаманне нешаблонне музичне творче мислення, яке виявляється в умінні створювати оригінальні варіанти вирішення творчих завдань, здатність приймати асоціативно віддалені, нестандартні рішення. Вони гарно володіють вокальними навичками та технікою сольного співу (виконання творів бездоганне, у високій співацькій форманті, тембрально збагачене, виразне, текстуально вірне, стилістично достовірне, артистичне, надійне). У таких учнів-вокалістів спостерігається оригінальність та яскравість вербально-виконавської інтерпретації вокального твору, єдність розуміння художнього змісту і форми музичного твору. Учні-вокалісти проявляють здатність до самостійного інтелектуально-емоційного пізнання музичного тексту (володіють уміннями самостійної роботи з авторським текстом, здійснюють доцільний вибір виразних засобів та виконавських прийомів), а також демонструють адекватне сприйняття цілісного образу змісту вокального твору, проявляють емоційні реакції на нього. Їм притаманна яскраво виражена творча уява, фантазія, інтуїція, а також сформований музичний смак.

Середній рівень сформованості творчого потенціалу учнів-вокалістів поряд із достатньо позитивним і відповідальним ставленням до вокального навчання, особистим сприйняттям його базових цінностей та сенсів характеризується обмеженістю світогляду стереотипними орієнтирами без яскравого індивідуально-змістовного наповнення на основі ситуативного інтересу, без потрібного усвідомлення його індивідуально значущих пріоритетів, раціональних шляхів та засобів їх реалізації. Ці учні не зовсім чітко уявляють глобальну мету та конкретні завдання вокального навчання загалом та власного навчання вокалу зокрема; вони не налаштовані на саморозвиток і досягнення вершин вокального виконавства; здебільшого ухиляються від понаднормативної навчальної та самоосвітньої діяльності. Їх знання у галузі музичного мистецтва в основному є фрагментарними, а розуміння основних закономірностей – переважно поверхове, що суттєво знижує якість історико-стильового аналізу музичних творів, позбавляючи їх аналітичних властивостей та заважаючи продуктивному вирішенні

творчих завдань у процесі вокального навчання, свідомому розвитку творчих здібностей. Такі учні-вокалісти демонструють дещо однобічні (інтелектуальні або емоційні) типи готовності до творчого пошуку, виявляють здібності до інтелектуально-емоційного осягнення нотного тексту вокального твору за підказками педагога. Музичне сприйняття вокальних творів характеризується достатньо адекватною емоційною виразністю, схильністю до виявів ініціативи, зацікавленості, фантазії та індивідуальної своєрідності. Загалом же такі учні не мають особливих труднощів у подоланні негативних емоційних станів, здатні до самоуправління та самоорганізації своєї поведінки під час виступу. Сприйняття художніх образів вокальних творів не забарвлено яскравими емоційними переживаннями. Такі учні достатньо володіють вокальною технікою (виконання творів характеризується як художнє та виразне, текстуально вірне, стилістично достовірне, надійне). Виокремлення проблем і постановка творчих завдань відбувається здебільшого за підказкою викладача, а вибір виражальних засобів і технічних прийомів є дещо обмеженим. Підлітки демонструють дещо спрощену вербально-виконавську інтерпретацію під час виконання вокальних творів, а виконавська реалізація художнього задуму відбувається за допомогою педагогічного стимулювання. Достатньо виражене бажання творчо самореалізуватись у вокальній діяльності поєднується із частково-продуктивним характером самостійної роботи над вокальним твором. Ставлення до музично-вокальної творчості має переважно нейтральний характер, а музичний смак є слабо вираженим.

Низький рівень сформованості творчого потенціалу учнів-вокалістів проявляється у вираженому негативізмі учнів ПМНЗ щодо вокального навчання, які не бачать або заперечують у ньому можливості власної самореалізації та відвідують заняття переважно під тиском батьків. Це проявляється у неусвідомленості або несприйнятті цінностей та ідеалів навчання вокалу; відсутності внутрішніх стимулів для творчого зростання (вони навчаються виключно на вимогу батьків) як наслідку сформованості деструктивного мотиваційного комплексу. Їм бракує інтелектуальної та емоційної готовності до творчого пошуку у навчанні вокалу, а також спостерігається примітивний характер знань у галузі музичного мистецтва загалом та вокального мистецтва зокрема. Такі учні відрізняються практичною несформованістю операцій музичного мислення, слабким розумінням змісту художніх образів вокальних творів та засобів їх виразності; неспроможністю побудови власної інтерпретації їх виконання. Емоційна невиразність, скутість або невинуватне самозахоплення, безініціативність та нездатність до саморегуляції навіть у не стресових стандартних умовах, незграбність, використання примітивних засобів вокальної техніки, значні труднощі в організації сценічної поведінки позбавляють їх виконавську діяльність художньо-естетичної виразності. Володіння вокальними та виконавськими навичками задовільне (вокальний твір виконується з текстовими та інтонаційними огріхами; стилістично недостовірно, емоційно збіднено, не виразно). При цьому виконавська і вербальна інтерпретація вокального твору має формальний характер і пов'язана лише з елементарною передачею нотного тексту. Під час реалізації художнього задуму потрібна постійна допомога педагога у контекстному й інтелектуально-емоційному прочитанні нотного тексту та виборі виразних засобів. Такі учні-вокалісти нездатні до прогнозування результатів вирішення творчих завдань. У них слабо розвинені уява, фантазія, інтуїція, на низькому рівні відбувається продукування образних асоціацій і нездатність до самостійної інтерпретації вокального твору. Цим учням-вокалістам притаманний репродуктивний характер самостійної роботи над вокальним твором, тому технічна сторона виконання превалує над художньою. Осмислення результатів діяльності недостатньо чітке. Музичний смак або відсутній або слабо виражений.

Визначена критеріально-рівнева база вивчення стану сформованості творчого потенціалу учнів-вокалістів слугувала підґрунтям проведення спеціального констатувального експерименту, у якому взяло участь 120 учнів ПМНЗ міста Києва.

Для отримання достовірних даних щодо стану сформованості творчого потенціалу учнів-вокалістів, констатувальний етап експерименту здійснювався за допомогою прямого та опосередкованого спостереження, методів анкетування, тестування, виконання практично-творчих завдань, вивчення результатів творчої діяльності, експертних оцінок та використання методів математичної статистики.

Для вивчення стану сформованості творчого потенціалу учнів-вокалістів за мотиваційно-ціннісним критерієм було проведено анкетування, яке показало такі результати: у 76 учнів (63,6 %) виявилася несформованою внутрішня мотивація до спілкування з музичним мистецтвом, проявлявся ситуативний інтерес до занять з сольного співу, концертної діяльності, процесу вокальної творчості та зацікавленість лише сучасною музикою "легких" жанрів. При тому спостерігалось слабо виражене бажання займатись вокальною імпровізацією, практично відсутній музичний смак. Слабо сформована потреба у спілкуванні з музичним мистецтвом була зафіксована у 33 учнів (27,3 %), які не виявляли інтерес до вокальної імпровізації, не цікавилися процесом музичної творчості. Музичний смак та оцінні судження таких підлітків про зміст і засоби художньої виразності вокального твору мали обмежений характер й були здебільшого стереотипними. Лише 11 учнів (9,1 %) продемонстрували усвідомлену внутрішню мотивацію до спілкування з музичним мистецтвом. Вони проявляли яскраво виражений інтерес до занять з сольного співу та усвідомлене бажання займатись вокальною імпровізацією. Коло їх музичних смаків виявилось досить широким та охоплювало художньо значущі образи

різних музичних жанрів Узагальнені відомості про стан сформованості творчого потенціалу учнів-вокалістів за мотиваційно-ціннісним критерієм відображено у табл.2.

Таблиця 2

Стан сформованості творчого потенціалу учнів-вокалістів за мотиваційно-ціннісним критерієм

Критерій	Рівні сформованості творчого потенціалу учнів-вокалістів					
	високий		середній		низький	
Мотиваційно-ціннісний	Абс.	%	абс.	%	абс.	%
		11	9,1	33	27,3	76

Для перевірки сформованості творчого потенціалу учнів-вокалістів за емоційно-почуттєвим критерієм було використано методику "Самооцінка емоційного стану" запропоновану Є. Ільїним. Учням пропонувалось виконати комплекс завдань, а саме: уважно прочитати запропонований приклад переживань та зробити позначки яке з них найчастіше відчувається після прослуховування вокальних творів (для прослуховування ставилось декілька вокальних прикладів). Зіставлення відповідей учнів з ключем тесту дало можливість вивчити типи емоцій і почуттів, які проявляють учні під час прослуховування, та які найбільше спонукають їх до подальшого «спілкування» з вокальною спадщиною видатних композиторів. При цьому учням-вокалістам пропонувалися для прослуховування п'ять музичних творів (їх фрагментів), що відповідають шкалі п'яти емоційних станів:

- дуже негативний стан (сильне незадоволення, відчай, лють, жаж);
- негативний стан (слабке незадоволення, гнів, смуток, образа, тривога, страх);
- нейтральний стан (спокій, впевненість);
- позитивний стан (слабке задоволення, задоволеність);
- дуже позитивний стан (сильне задоволення, радість, захоплення).

Проведення діагностичної методики показало такі данні: у 69 учнів (57,6 %) спостерігалось слабко сформоване уміння словесної характеристики музичних образів вокального твору. Емоційний відгук на художні образи вокального твору характеризувався недостатністю позитивних переживань. Спостерігалася бідність інтуїції та творчої уяви і фантазії у вокальній творчості; проявлялася невиразність емоційно-почуттєвого світу, а також переважність деструктивних емоційних реакцій негативної модальності. Можливість надати словесну характеристику музичним образам вокального твору проявило 36 учнів (30,3 %) і при цьому спостерігалася обмеженість інтуїції та творчої уяви й фантазії у вокальній творчості, скутість або недостатня щирість емоцій та почуттів, мінливість їх конструктивності та позитивності. І тільки 15 учнів (12,1 %) на високому рівні сформоване уміння дати словесну характеристику музичним образам вокального твору, проявляючи яскравий емоційний відгук на художні образи вокального твору, багатство інтуїції, фантазії, творчої уяви у вокальній творчості. У таких підлітків зафіксовано домінування яскравих емоцій і почуттів, щирість та конструктивність переживань, адекватний оптимізм. Емпіричні показники стану сформованості творчого потенціалу учнів-вокалістів за емоційно-почуттєвим критерієм відображено у табл.3.

Таблиця 3

Стан сформованості творчого потенціалу учнів-вокалістів за емоційно-почуттєвим критерієм

Критерій	Рівні сформованості творчого потенціалу учнів-вокалістів					
	високий		середній		низький	
Емоційно-почуттєвий	абс.	%	абс.	%	абс.	%
		15	12,1	36	30,3	69

Для вивчення стану сформованості творчого потенціалу учнів-вокалістів за когнітивно-інтелектуальним критерієм було використано діагностичне завдання історико-стильового аналізу вокального твору (на вибір). Більшість учнів-вокалістів (60 %) не змогли дати змістовну характеристику історичного періоду написання твору і лише деякі з учнів (15 %) вказали відомості про його автора. Особливості стильовідповідної вокальної інтерпретації твору (історія написання; зміст; тематика; жанр; форма) висвітлили у свої відповідях 20% учнів, а інтелектуально-емоційне пізнання нотного тексту вокального твору (самостійна робота з авторським текстом, вибір виразних засобів та виконавських прийомів) зробили лише 5% респондентів. У 70 учнів (58,3 %) музично-естетична ерудиція виявилася на низькому рівні, що проявлялося у недостатньому знанні історико-стильових особливостей музичних творів, слабо сформованих умінь проводити аналогію із суміжними видами мистецтв. При тому спостерігався брак системності та усвідомленості знань, недостатньо повне оволодіння учнями інтонаційно-образною мовою музичного мистецтва, стереотипне мислення (нездатність до висування кількох варіантів художнього, творчого рішення), відсутність інтелектуальної ініціативи. 40 учнів-вокалістів (33,3 %) на достатньому рівні впорались з тестуванням та заповненням розділів таблиці з історико-стильового аналізу вокального твору. Вони у цілому демонстрували правильність засвоєних основних знань з музичного мистецтва, хоча і недостатню їх точність і глибину, цілісність і системність, поверхове їх розуміння. При додатковому педагогічному стимулюванні такі підлітки проявляли гнучкість й оригінальність мислення (можливість продукувати деяку кількість варіантів творчого рішення) без інтелектуальної ініціативи. Лише 10 учнів-вокалістів (8,3%) відмінно впорались із запропонованими завданнями, виявляючи правильність і точність, повноту і системність знань у галузі музичного мистецтва, глибоке розуміння засвоєних відомостей, творчий характер використання знань при виконанні різноманітних завдань. Їм притаманне нешаблонне мислення, яке виявляється в умінні створювати декілька варіантів вирішення творчих завдань, здатність приймати оригінальні, асоціативно віддалені, нестандартні рішення, яскраво виражена інтелектуальна ініціатива. Стан сформованості творчого потенціалу учнів-вокалістів за когнітивно-інтелектуальним критерієм відображено у табл.4.

Таблиця 4

Стан сформованості творчого потенціалу учнів-вокалістів за когнітивно-інтелектуальним критерієм

Критерій	Рівні сформованості творчого потенціалу учнів-вокалістів					
	високий		середній		низький	
Когнітивно-інтелектуальний	абс	%	абс	%	абс	%
		10	8,3	40	33,3	70

Для перевірки стану сформованості творчого потенціалу учнів-вокалістів за операційно-діяльним критерієм було використано розроблений нами метод аналізу виконавської інтерпретації вокального твору. Учням надавалась можливість самостійно підготувати та виконати перед однолітками вокальний твір на вибір. Оцінювання якості виконання вокального твору відбувалося за такими показниками: цілісне відтворення учнем художнього образу у єдності змісту і виразальних засобів; володіння основами елементарної вокальної техніки; здатність доцільно її застосовувати у розкритті музично-поетичних образів; вияв почуття міри сценічної інтерпретації вокальної музики.

За результатами зазначеної експериментальної методики було встановлено, що 73 учня (60,6%) неспромоглися цілісно відтворити художній образ вокального твору у єдності його змісту і виразальних засобів, виявили недостатнє володіння основами елементарної вокальної техніки, нездатність її застосовувати у розкритті музично-поетичних образів, відсутність почуття міри сценічної інтерпретації вокальної музики. У них спостерігається задовільний рівень володіння вокальними та виконавськими навичками, а вокальний твір виконувався з текстовими та інтонаційними огріхами й стилістично недосконало. Створення художнього образу у таких учнів відбувається на основі наслідування, а виконавська і вербальна інтерпретація має формальний характер та пов'язана лише з елементарною передачею нотного тексту без здатності до вокальної імпровізації. Під час реалізації художнього задуму їм потрібна допомога у виборі виразних засобів. 29 учнів (24,2%) показали частково цілісне відтворення художнього образу твору та володіння основами вокальної техніки, задовільний рівень почуття міри у сценічній інтерпретації вокальної музики, посереднє володіння вокальними уміньми та

навичками, дещо спрощену вербально-виконавську інтерпретацію, яка відбувається лише за допомогою педагогічного стимулювання. І тільки 18 рецензентів (15,2%) показали високі показники щодо можливості цілісного відтворення художнього образу у єдності змісту і виражальних засобів, уміле володіння основами елементарної вокальної техніки, здатність її застосовувати у розкритті музично-поетичних образів та високий рівень у сценічній інтерпретації вокальної музики. Їм притаманне достатньо досконале – тембрально збагачене, виразне, текстуально вірне, стилістично достовірне, артистичне, надійне виконання вокальних творів у високій співацькій форманті, активність у різних видах виконавської діяльності, здатність до вокальної імпровізації. Стан сформованості творчого потенціалу учнів-вокалістів за операційно-діяльним критерієм відображено у табл.5.

Таблиця 5

Стан сформованості творчого потенціалу учнів-вокалістів за операційно-діяльним критерієм

Критерій	Рівні сформованості творчого потенціалу учнів-вокалістів					
	високий		середній		низький	
Операційно-діяльний	абс	%	абс	%	абс	%
		18	15,2	29	24,2	73

Отже, проведені статистичні розрахунки отриманих емпіричних показників дозволили встановити загальні рівні сформованості творчого потенціалу учнів спеціалізованих навчальних закладів музичної освіти: високий, на якому виявилось 13 учнів-вокалістів (11,2%), середній, який притаманний 34 учням-вокалістам (28,7%) та низький, що зафіксовано у 72 учнів-вокалістів (60%). Значне переважання низького та середнього рівнів сформованості творчого потенціалу учнів класу сольного співу ДМШ м.Києва, як це демонструє рис.1, засвідчує необхідність розроблення спеціальних педагогічних впливів й відповідних методичних засад їх практичної реалізації.

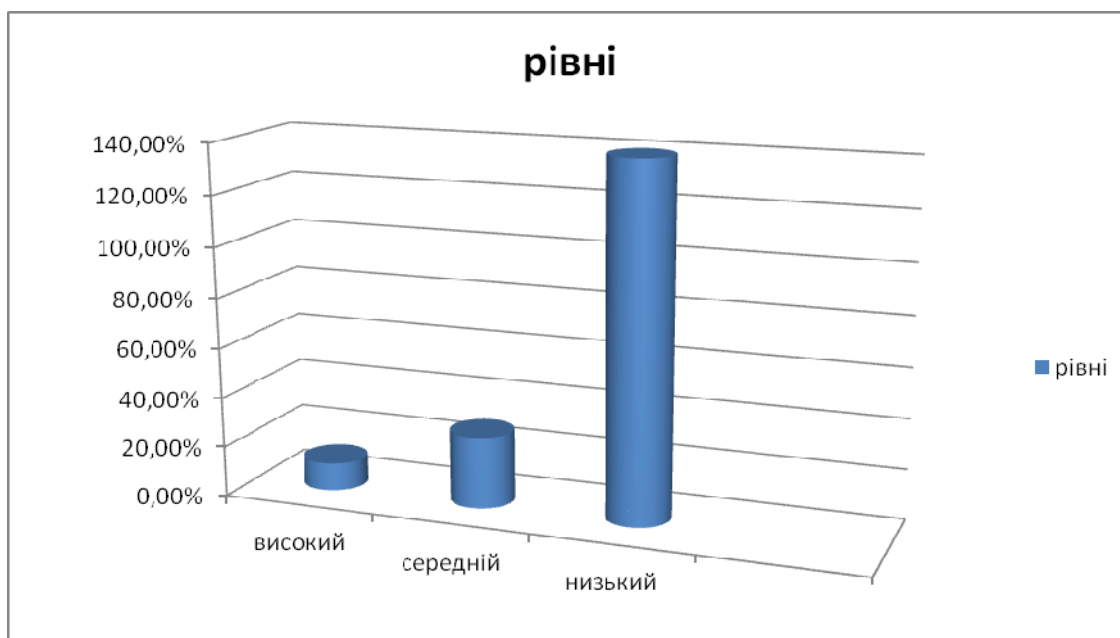

Рис. 1. Загальні рівні сформованості творчого потенціалу учнів-вокалістів спеціалізованих навчальних закладів музичної освіти

Висновки... Таким чином, розроблена критеріально-рівнева база вивчення стану сформованості творчого потенціалу учнів-підлітків, які навчаються у класі сольного співу спеціалізованих позашкільних закладах мистецької освіти, представлена у дослідженні системою покомпонентних критеріїв – мотиваційно-ціннісного,

когнітивно-інтелектуального, емоційно-почуттєвого, операційно-діяльнісного та їх емпіричних показників. Це дозволило змодельовати загальні рівні прояву цього особистісного утворення та здійснити їх розподіл в обраній експериментальній вибірці – високий, до якого віднесено 13 учнів-вокалістів (11,2%), середній, який притаманний 34 учням-вокалістам (28,7%) та низький, що був зафіксований у 72 учнів-вокалістів (60%). Констатований стан сформованості творчого потенціалу школярів, які навчаються сольному співу не можна визнати задовільним, оскільки він відображає недостатню продуктивність початкової музичної освіти та вимагає розроблення цілеспрямованого педагогічного керівництва творчим розвитку дітей і молоді.

Використана література:

1. Державна національна програма "Освіта" (Україна XXI ст.). – Київ : Райдуга, 1994. – 62 с.
2. Дмитриев Л. Б. Основы вокальной методики / Леонид Борисович Дмитриев. – Москва : Музыка, 2007. – 368 с.
3. Кремень В. Г. , Ільїн В. В. Філософія: Логос, Софія, Розум: [Підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / Кремень В. Г. , Ільїн В. В. – К. : Книга, 2006. – 432 с.
4. Туник Е. Е. Диагностика креативности. Тест Е. Торренса./ Е. Е. Туник— СПб. : Иматон, 1998. – 67 с.
5. Фетискин Н.П. Диагностика уровня невербальной креативности / Фетискин Н.П., Козлов В.В., Мануйлов Г.М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. – Москва : Изд-во Института Психотерапии, 2002. – 490 с.
6. Фетискин Н.П. Самооценка творческого потенциала личности / Фетискин Н.П., Козлов В.В., Мануйлов Г.М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. — Москва : Изд-во Института Психотерапии, 2002. – 67 с.

Гопка О.Н.

КРИТЕРИИ, ПОКАЗАТЕЛИ И УРОВНИ СФОРМИРОВАННОСТИ ТВОРЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА УЧАЩИХСЯ-ВОКАЛИСТОВ

В статье представлены результаты констатирующего исследования состояния сформованности творческого потенциала учащихся-вокалистов, которые обучаются в классе сольного пения в специализированных внешкольных учреждениях художественного образования – его разработанную критериально-уровневую базу и полученные эмпирические данные, которые отражают реалии данной проблемы педагогической теории и практики.

Ключевые слова: *ученики-вокалисты, творческий потенциал, обучение вокалу, специализированные внешкольные учреждения художественного образования.*

Гопка О.Н.

CRITERIA, INDICATORS AND LEVELS OF FORMATION OF CREATIVE POTENTIAL OF VOCALISTS

The article made a qualitative research, which made it possible to distinguish the criteria for evaluating the formation of creative potential of students-vocalists: motivational-value; cognitive-intellectual; emotional-sensual; operational-activity. Based on the distinguished criteria there were conditionally three levels of formation of the creative potential of vocal students (high, medium and low).

The main objective of the qualitative stage of the experiment is a qualitative and quantitative analysis of the existing level of formation of the creative potential of vocalists. But this is a very complicated matter, since the definition of precise indicators of the integrity of human qualities does not have universal methods. In pedagogical activity, measurements have a certain convention. Therefore, based on these circumstances, our selection of indicators and evaluations is mediated, but their use has made it possible to determine the levels of formation of the creative potential of vocalists in the process of teaching solo singing.

The purpose of the recording experiment was to determine the state of formation of the creative potential of vocalists studying in primary artistic educational institutions.

To achieve this goal, we relied on the understanding that the criteria should be disclosed through qualitative characteristics, and they should reflect the dynamics of quality studied in time and in a certain cultural and pedagogical space. To obtain reliable data on the state of formation of the creative potential of students, the stage of the experiment was conducted through direct and indirect observation, questionnaires, tests, implementation of practical and creative tasks, studying the results of creative activity, expert evaluations.

The criterion (from the Greek Criterion - a means of judgment, measure) - is "a measure of the authenticity of human knowledge, its conformity to objective reality." The criteria are used in the evaluation, definition, classification, diagnosis of pedagogical phenomena on the basis of general scientific principles: consistency, continuity, systemicity.

Key words: *pupils-vocalists, creative potential, vocal training, elementary artistic educational institutions.*

Подано до редакції 02.04.2018.

Рекомендовано до друку докт.пед.наук, проф. Н.В.Гузій